

مقدمه

بررسی هزینه و درآمد خانوار (بودجه خانوار)، برای اولین بار در سال ۱۳۱۴ توسط بانک ملی ایران انجام شده و هدف اصلی این بررسی، به دست آوردن ضرایب مصرف برای محاسبه شاخص هزینه زندگی بوده است.

در سال ۱۳۳۸ پس از یک وقفه طولانی، اداره بررسی‌های اقتصادی بانک ملی ایران به منظور تجدیدنظر در ضرایب اهمیت شاخص هزینه زندگی، در ۲۳ شهر کشور، با مراجعه به خانوارهای نمونه به تهیه آمار در این زمینه مبادرت نمود. از سال ۱۳۴۴ بانک مرکزی ایران، بررسی‌هایی را در مورد هزینه و درآمد خانوارهای شهری، به‌طور مرتب انجام داده است. از سال ۱۳۴۷، آمارگیری از هزینه خانوارها در نقاط شهری و در مقیاسی گسترده‌تر، توسط مرکز آمار ایران شروع شد. این آمارگیری از سال ۱۳۵۳ علاوه بر هزینه، درآمد خانوارهای شهری را نیز شامل می‌شود و تاکنون به استثنای سال‌های ۱۳۵۵، ۱۳۵۷ و ۱۳۶۰، همه ساله انجام شده و نتایج آن استخراج و منتشر شده است.

آمارگیری از هزینه و درآمد خانوارهای روستایی، در سال ۱۳۴۲ برای اولین بار توسط اداره کل آمار عمومی سابق انجام شد و سپس با تأسیس مرکز آمار ایران در سال ۱۳۴۴، در مقیاسی وسیع‌تر ادامه یافت.

در این فصل آمار متوسط هزینه‌های خوراکی و غیرخوراکی سالانه یک خانوار شهری و روستایی بر حسب اقلام عمده و متوسط درآمد سالانه خانوارهای مزبور بر حسب منابع درآمد، بر اساس نتایج طرحهای آماری مرکز آمار ایران ارائه شده است. طرح‌های مزبور بر اساس توصیه های سازمان ملل متحد به روش آمارگیری نمونه‌ای از طریق مراجعه به خانوارهای نمونه در نقاط شهری و روستایی انجام می‌گیرد.

تعاریف مفاهیم

هزینه: ارزش پولی کالای تهیه شده یا خدمت انجام شده توسط خانوار به منظور مصرف اعضا و یا هدیه به دیگران هزینه نامیده می‌شود. کالا یا خدمت تهیه شده می‌تواند از طریق خرید، تولید خانگی، در برابر خدمت، از محل کسب و مجانی (از سازمان‌ها)، در اختیار خانوار قرار گیرد که به صورت پولی برآورد شده و جزو هزینه منظور می‌شود.

گزیده اطلاعات

در سال ۱۳۹۶ متوسط هزینه های خالص سالانه یک خانوار شهری ۴۸۰ میلیون ریال بوده که شامل ۳۹۱ میلیون ریال (۸۱/۵ درصد) هزینه های غیرخوراکی و ۸۹ میلیون ریال (۱۸/۵ درصد) هزینه های خوراکی و دخانی می باشد که نسبت به سال گذشته به ترتیب ۱۵/۳ درصد و ۱۷/۸ درصد افزایش را نشان می دهد.

در سال ۱۳۹۶، از ۳۹۱ میلیون ریال متوسط هزینه های خالص سالانه غیرخوراکی یک خانوار شهری، هزینه مسکن با ۲۱۱/۴ میلیون ریال (۵۴/۱ درصد)، هزینه حمل و نقل و ارتباطات با ۵۸/۵ میلیون ریال (۱۴/۹ درصد) و هزینه بهداشت و درمان با ۴۱/۷ میلیون ریال (۱۰/۷ درصد) بیشترین سهم را دارا می باشند.

همچنین از ۸۹ میلیون ریال هزینه های خالص سالانه خوراکی و دخانی یک خانوار شهری، هزینه آرد، رشته، غلات، نان و فرآورده های آن معادل ۱۹/۷ میلیون ریال (۲۲/۱ درصد) و گوشت ۱۷/۹ میلیون ریال (۲۰/۱ درصد) بیشترین سهم و هزینه ادویه ها، چاشنی ها و سایر ترکیبات خوراکی با حدود ۳/۱ میلیون ریال (۳/۵ درصد) کمترین سهم را دارا می باشند.

در سال ۱۳۹۶ متوسط هزینه های خالص سالانه یک خانوار روستایی ۲۴۱/۸ میلیون ریال بوده که شامل ۱۷۱/۷ میلیون ریال (۷۱ درصد) هزینه های غیرخوراکی و ۷۰/۱ میلیون ریال (۲۹ درصد) هزینه های خوراکی و دخانی می باشد که نسبت به سال گذشته، به ترتیب ۱۳/۳ درصد و ۴۴/۸ درصد افزایش را نشان می دهد.

در سال ۱۳۹۶، از ۱۷۱/۷ میلیون ریال متوسط هزینه های خالص سالانه غیرخوراکی یک خانوار روستایی، هزینه مسکن معادل ۷۶/۹ میلیون ریال (۴۴/۸ درصد) و هزینه حمل و نقل و ارتباطات معادل ۲۸/۴ میلیون ریال (۱۶/۵ درصد) بیشترین سهم و هزینه تفریحات و سرگرمیها و خدمات فرهنگی معادل ۵/۱ میلیون ریال (۲/۹۶ درصد) کمترین سهم را دارا می باشند.

از ۷۰/۱ میلیون ریال متوسط هزینه های خالص خوراکی و دخانی یک خانوار روستایی، هزینه آرد، رشته، غلات، نان و فرآورده های آن معادل ۱۷/۲ میلیون ریال (۲۴/۵ درصد) و هزینه گوشت معادل ۱۳/۶ میلیون ریال (۱۹/۵ درصد)

هزینه ناخالص: عبارت است از هزینه خانوار بدون در نظر گرفتن فروش دست دوم کالاها.

هزینه خالص: عبارت است از هزینه ناخالص منهای فروش دست دوم کالاها. بنابراین در مواردی که ارزش کالاهای فروخته شده بیشتر از ارزش کالاهای خریداری شده باشد، حاصل به صورت عدد منفی درج می شود.

خانوار، نقاط شهری، نقاط روستایی: رجوع کنید به تعاریف و مفاهیم فصل ۲- جمعیت.

درآمد: کلیه وجوه و ارزش کالاهایی است که در برابر کار انجام شده یا سرمایه به کار افتاده و یا از طریق منابع دیگر (حقوق بازنشستگی، درآمدهای اتفاقی و نظایر آن) در زمان آماری مورد نظر به خانوار تعلق گرفته باشد. در این طرح، انواع درآمد خالص به شرح زیر است:

درآمد خالص مزد و حقوق بگیری بخش عمومی/ بخش خصوصی، بخش تعاونی: درآمد تمامی اعضای شاغل مزد و حقوق بگیر خانوار در بخش عمومی / بخش خصوصی / بخش تعاونی است که شامل دریافتی های مستمر و غیرمستمر پولی و غیرپولی آنان پس از کسر مالیات و بازنشستگی می باشد.

درآمد مشاغل آزاد کشاورزی: درآمد افرادی از خانوار که در بخش کشاورزی به صورت کارفرما و یا کارکن مستقل کار می کنند، پس از کسر هزینه های شغلی، به عنوان درآمد مشاغل آزاد کشاورزی تلقی شده است. هزینه های شغلی شامل مزد و حقوق پرداختی، هزینه مواد اولیه، ابزار بی دوام، استهلاک، سایر هزینه های تولید و همچنین مالیات شغلی می باشد.

درآمد مشاغل آزاد غیرکشاورزی: درآمد افرادی از خانوار که به صورت کارفرما یا کارکن مستقل، در مشاغل آزاد غیرکشاورزی به کار اشتغال دارند، پس از کسر هزینه های شغلی، به عنوان درآمد مشاغل آزاد غیرکشاورزی منظور شده است.

درآمدهای متفرقه: تمامی وجوه و ارزش کالاهایی است که خانوار از طریق به غیر از اشتغال اعضای خود دریافت کرده است، مانند درآمد حاصل از فروش مصنوعات ساخته شده توسط خانوار در خانه، حقوق بازنشستگی، درآمد مستغلات، سود سرمایه گذاری، کمکهای دریافتی از سازمان های اجتماعی و مؤسسات خیریه.